

Nekrologer.

Kristian Erslev.

Ved Kristian Erslevs Død d. 20. Juni 1930 afsluttes indenfor dansk Historieforskning et halvhundredaarigt Tidehverv, som ubestridelig vil komme til at bære hans Navn. Ingensinde før har en dansk Historiker indtaget en saa dominerende Stilling indenfor sit Fag som Erslev i denne Periode, og det til Trods for at han stod midt i en Kreds af Medforskere, hvoraf flere i og for sig var hans jævnbyrdige i Aand og Lærdom. Det var Erslevs store Lykke, som vel sjælden times nogen Mand, at der i hans mangesidige Gærning blev Plads for den fulde Udfoldelse af alle hans rige Ævner: som Universitetslærer, som Forsker, som Udgiver og Organisator, som Leder af det store Carlsbergfond, overalt fandt han det Felt, der netop passede for ham, og kom til at gøre en Indsats af afgørende og varig Betydning. Med det samme klare Overblik, hvormed han i sin Forskning fremlagde et Kildestof eller i Fondet disponerede med Millionerne, tilrettelagde han ogsaa sit eget Liv, fuldt vidende om sine Ævners Art og Rækkevidde.

I Kr. Erslevs Forskergering, som her fortrinsvis skal gøres til Genstand for en Omtale, har Historisk Tidsskrift spillet en særlig Rolle, idet en lang Række af hans kritiske Undersøgelser og Studier er publiceret her, ligefra det første dristige Indgreb fra 1875 i Striden om Kong Valdemars Jordebog til de sidste Aars Indlæg i Diskussionen om Gorm og Tyre og om det stockholmske Blodbad. Særlig er der her Grund til med Taknemlighed at mindes de klassiske og grundlæggende Afhandlinger fra Tidsskriftets Storhedstid i 1890erne: *Erik Ploppennings Strid med Abel* (1890), *Det stockholmske Blodbads Forhistorie* (1891), *Den saakaldte Constitutio Valdemariana* (1895), *Europæisk Feudalisme og dansk Lensvæsen* (1899) etc. Erslev sad fra 1895 til 1919 i Historisk Forenings Bestyrelse og overtog efter sin nære Ven J. A. Fridericias Død i 1912 Redaktionen af Tidsskriftet indtil Afslutningen af dets 8. Række. Han betragtede dog selv dette som

noget midlertidigt og gjorde her ingen Forsøg paa en Nyprægning.

Erslev begyndte som Numismatiker, og dette er typisk for et meget væsentligt Træk i hans videnskabelige Fysiognomi, hans Ordenssans, hans Interesse for metodisk og systematisk Behandling af et Stof. Allerede som Student fik han overdraget Udgivelsen af en Katalog over Chr. J. Thomsens enestaaende middelalderlige Møntsamling, som i 1868 var blevet købt af danske Lensbesiddere og skænket til Møntkabinettet, og til dette Katalogiseringsarbejde sluttede sig forskellige numismatiske Undersøgelser, der blev metodisk grundlæggende for moderne dansk Møntforskning.

For Middelalderens Historie er Numismatiken et ganske centralt men dog et snævert Omraade, og Erslev trængte snart til videre Arbejdsfelter. Sine systematiserende og ordnende Ævner udnyttede han gennem en storstilet Udgivervirksomhed, der har været af ligesaa fundamental Betydning som selve hans Forskning. Mere end nogen anden Enkeltmand skyldes det hans Initiativ og hans eget udholdende Arbejde, at Danmark nu paa disse Omraader staar paa Højde med Udlandet, og det maa kun beklages, at de Planer om et middelalderligt dansk Diplomatarium, som Erslev i saa høj Grad interesserede sig for, endnu ikke har kunnet blive til Virkelighed.

I 1877, Aaret efter at han havde taget sin Magisterkonferens i Historie, stiftede han, sammen med andre ligesindede, »Selskabet til Udgivelse af Kilder til dansk Historie«, der siden har været vort førende historiske Udgiverselskab, og hvori Erslev alle Dage var den egentlige Sjæl. Sammen med W. Møllerup udgav han *Frederik I.s danske Registranter* og *Danske Kancelliregistranter 1535-50*, derefter alene *Aktstykker til Rigsraadets og Stændermodernes Historie i Kristian IV.s Tid*, men hans betydningsfuldste Indsats var dog det store Repertorium over vore middelalderlige Breve, som han udgav sammen med Anna Hude og Will. Christensen, og som nu fortsættes af sidstnævnte alene. Her bør ogsaa nævnes hans lille Udgave af middelalderlige Testamenter med det til det yderste udpenslede Register, en Publikation der udsendtes af Det kgl. danske Selskab. Man skulde maaske ikke have tænkt sig, at denne travle Mand med den hastigt arbejdende Hjerne var i Besiddelse af den grænseløse Taalmodighed som saadanne Arbejder kræver, men han fandt en intellektuel Tilfredsstillelse i at gennemarbejde en Udgave til teknisk Fuldkommenhed, og alle hans Arbejder paa dette Omraade er prægede af hans Overblik og faste praktiske Greb, hans sunde Sans

for det væsentlige og hans enestaaende, utrættelige Arbejdsvilje.

Beundringsværdig er Kr. Erslevs lille Doktorafhandling fra 1879, *Konge og Lensmand i det 16. Aarhundrede*, og den er tillige typisk for det bedste i hans Forfatterskab. Et stort og vanskelig tilgængeligt Stof lægges overskueligt tilrette, et centralt men fast afgrænset Problem stilles selvstændigt og forudsætningsløst op, og i dets givne Begrænsning løses det helt til Bunds, helt uimodsigeligt og urokkeligt. Det var ikke, som man hidtil havde ment, Adelen der fik Hovedfordelen af Kirkegodsets Sækularisation ved Reformationens Indførelse, Kronens Gevinst var mange Gange større og kombineredes med en monarkisk Reform af hele Lensvæsenet.

Den vigtigste Del af Erslevs Forfatterskab bestaar af en Række saadanne fast afgrænsede og fast gennemførte Undersøgelser, hvis Resultater forlængst er indarbejdede i alle nyere Fremstillinger af Danmarks Historie: Hvitfeldts Detronisering som selvstændig Kilde for vor Middelalder er vel det største almindelige Resultat af den Kildekritik, hvis metodiske Gennemførelse indenfor vor Historieforskning var Erslevs Værk. I Bogen om Dronning Margrete paavistes, at den skandinaviske Union, udsprunget som den var af en tilfældig politisk Situation mere end ved stærke Strømninger i de nordiske Folks Liv, i Dronning Margretes Gennemførelse blev et Angreb paa Aristokratiets Overmagt og stiledede mod et ensidigt dansk Supremati til Styrkelse af Kongemagten. Skildringen af Erik af Pommern betød en Æresoprejsning for denne ulykkelige Konge og er uden Tvivl den mesterligste Personskildring, Erslev har ydet. Bogen er tillige et Led i den grundlæggende Række af Studier over Slesvigs Forhold til Danmark, der spænder fra Afhandlingen om den saakaldte *Constitutio Valdemariana* fra 1326 (Artiklen om at Sønderjylland og Danmark ikke maatte forenes), hvis Ægthed godtgjordes, til Undersøgelsen i Universitets-Festskriftet for November 1901 om Frederik IV og Slesvig, hvor det paa tværs af alle tidligere Anskuelser paavises at Arvehyldingsakten af 1721 kun gælder den gottorpske Dels Indlemmelse i den kongelige Del af Slesvig, ikke, som det ellers fra dansk Side paastodes, hele Hertugdømmets Indlemmelse i Kongeriget. Radikalt uafhængig i sin Sandhedssøgen er ogsaa Bogen om Augustenborgernes Arvekrav, der i Virkeligheden godkendes som berettigede.

Erslevs mærkeligste historiske Undersøgelse er dog *Valdemarernes Storhedstid* (1898). Selv om det vel nok er det af hans Skrifter der er mest anfægteligt, har det betydet en mægtig Af-

klaring og Udrensning indenfor et af de vanskeligste Omraader af vor ældre Historie, og det er vedblivende et uudtømmeligt Skatkammer saavel af Synspunkter som af statistiske Beregninger. Denne Bog var, som en Række af de bedste Afhandlinger, Led i Forarbejderne til Skildringen af den senere Middelalder i *Danmarks Riges Historie II*, der er Erslevs eneste store Forsøg paa Historie-skrivning, klar og klog, men mindre præget af dybe og originale Synspunkter i Helhedsbilledet end af den gennemførte kritiske Behandling af Kildestoffet, der til det yderste er udnyttet.

A. D. Jørgensen karakteriserede engang Erslevs ældre Forfatterskab som »Enaktere«, fordi han saa stærkt afgrænsede sig i sin Problembehandling, han savnede Fylde deri. Men det var just Erslevs taktiske Styrke, at han ikke førte Angrebet over en bredere Front, end han havde Tropper til, og gennem sine lokale Offensiver rullede han ofte en hel Front op. Med sin kølige Personlighed faldt det ham altid let at stille sig uafhængig og uforudindtagen overfor sit Stof. Han var heller ikke bundet af et bestemt intuitivt Syn paa den historiske Udvikling, men man kan sige, at den store Kildekritiker i eminent Grad var bundet af sine Kilder. Han gik ikke til Kilderne med sine Spørgsmaal, baade Problemerne selv og deres Løsning formede sig for ham under Arbejdet med Kildestoffet, og heri ligger baade hans Styrke og hans Begrænsning. Ogsaa han, den skarpsindige metodiske Teoretiker, maatte være klar over, at Kilderne, selv naar de barberes for deres Vildskud, ikke rummer den fulde Sandhed om Fortiden, og at Forskningen ikke kunde blive staaende derved. Men det videre konstruktive Arbejde var ikke hans Sag. Han mærkede det under Arbejdet med *Danmarks Riges Historie*, og en vis desillusioneret Stemning hos den begejstrede Kildekritiker klinger igennem i den tilsyneladende saa nøgterne, men i Virkeligheden ganske paradoxale Afhandling om *Historieskrivning* i Universitetets Festskrift 1911.

Som Universitetslærer har Erslev haft afgørende Indflydelse paa alle yngre danske Historikere og har saa at sige skabt den moderne danske Historikertype med dens Forkærlighed for nøgtern, metodisk Forskning, dens Tilbageholdenhed overfor vidtflyvende Hypoteser, dens Forkærlighed for snævert afgrænsede Æmner. Under sin Undervisning, de berømte kildekritiske Øvelser, fik han Lejlighed til ogsaa teoretisk at udforme sin Metode. Frugter heraf er hans *Grundsætninger for historisk Kildekritik* (1892) og *Historisk Teknik* (1911 og 1928); det sidstnævnte Arbejde er iøvrigt det eneste af hans Skrifter, der er blevet oversat til et fremmed Sprog, idet der omtrent samtidig med 2. Udgave

ogsaa kom en tysk Udgave. Den blev ret stærkt angrebet i tyske Fagtidsskrifter, og det maa beklages, at den kom altfor sent og derfor gav udenlandsk Historieforskning et helt urigtigt Billede af, hvad Erslevs metodiske Arbejde havde betydet. Som Universitetslærer paatog den utrættelige Forsker sig ogsaa den store Opgave at give et Grundrids af den europæiske Middelalders Historie og en fyldigere Fremstilling af det 16. Aarhundrede. Bøge Værker benytttes endnu ved Universitetsundervisningen ogsaa i de andre nordiske Lande, og medens det sidstnævnte af dem nu foreligger i en revideret Udgave, var det i de seneste Aar Erslevs store Sorg, at det samme ikke blev Tilfældet med Middelalderens Historie, for sin Tid et meget imponerende Arbejde, der forlængst var udsolgt, men som han nu forstod maatte underkastes en indgribende Revision. Ogsaa den fortrinlige Fremstilling af den romerske Kejsertid i »Verdenskulturen« var en Frugt af Universitetsforelæsninger.

Efter i 1916 at have forladt Universitetet, virkede Erslev i 8 Aar som Rigsarkivar og gennemførte som saadan en Omordning af Arkivets ældre Samlinger efter Proveniensprincippet. Hans Hovedgærning i den senere Del af hans Liv var dog viet Carlsbergfondet, i hvis Direktion han var indtraadt i 1909, og hvis Formand han var fra 1913—1926. Han har selv i Fondets nylig udkomne Festskrift givet en livfuld Skildring af denne sin betydningsfulde Indsats til Gavn for dansk Videnskab. Hans klare og hurtige Hjerne støttedes her af en fremragende merkantil Indsigt, som en Videnskabsmand kun i de sjældneste Undtagelsestilfælde kan forventes at være i Besiddelse af. I Universitetets officielle Nekrolog, forfattet af Professor Erik Arup (Universitetets Festskrift November 1930) hedder det, at Erslev som Carlsbergfondets Formand begunstigede eller »skænkede sin Interesse til« en bestemt Kreds af sine ældre Elever, der sluttede stedse fastere op om ham. Men jeg vægrer mig ved at tro, at denne besynderlige Insinuation vil kunne røkke den raadende Opfattelse, som er den, at Erslev altid med uanfægtelig Retsindighed og rummelig Forstaaelse har ledet den vanskelige Fordeling af Fondets store Midler, — i sin Form vel nok det ansvarsfuldste Tillidshverv indenfor vor videnskabelige Verden.

Poul Nørlund.

G. L. Wad.

Den 28. September 1929 døde fhv. Landsarkivar Gustav Ludvig Wad. Han var født 1854 og kom først ret sent til sin egentlige Livsgærning. I adskillige Aar var han ansat i Postvæsenet,